

บทความ

วารสารสิ่งแวดล้อม ปีที่ ๑๙ : ๕ (๒๕๖๔), สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

การวิเคราะห์ บทบาท สตรี

ในสถาบัน ต่างๆ ของไทย

ดร.กาญจนา แก้วเทพ

บทความนี้เป็นคำบรรยายในหัวข้อ “วิเคราะห์บทบาทสตรี” ในโครงการ
อบรมการพัฒนาบุคลากรและความเป็นผู้นำสตรีของชมรมสหกรณ์เครดิต-
ยูเนียนแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔ มีผู้เข้าร่วมอบรม
สตรี ๓๐ ท่าน จากอาชีพต่างๆคือ เกษตรกร ครู ผู้ใหญ่บ้าน โดยทั้งหมด
เป็นอาสาสมัครของสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป้าหมายของการอบรมครั้งนี้
ก็เพื่อเสริมความมั่นใจให้แก่วัยสตรีที่จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะใน
ระดับของการตัดสินใจในงานด้านต่างๆ

๑. เกริ่นนำ

การได้มาพูดถึงหัวข้อ "บทบาทสตรีในสถาบันต่างๆของสังคมไทย" นั้น เป็นหัวข้อที่เหมาะสมกับยุคสมัยและช่วงเวลามากที่สุด เนื่องมาจากเหตุผล ๒ ประการ คือ

ประการแรก : ในสภาพความเป็นจริงปัจจุบันนี้ ผู้หญิงมีบทบาทและมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นจริงๆ ในระดับของประเทศไทย หากใครมีโอกาสสังเกตบรรยากาศในชีวิตประจำวัน ช่วงระยะเวลาเช้าๆ ตั้งแต่ตี ๕ จนถึง ๘ โมง ถ้าเรามองดูตามป้ายรถเมล์ เราจะเห็นผู้หญิงมากกว่าครั้งที่ขึ้นรถเมล์เพื่อไปทำงาน สถิติที่เป็นทางการแจ้งว่าจากจำนวนผู้ที่มีงานทำทั้งประเทศ ๒๖ ล้านคนนั้น เป็นผู้หญิงเสีย ๑๑.๓ ล้านคน

สำหรับในระดับโลก จำนวนผู้หญิงที่ได้เป็นผู้นำของประเทศมีเพิ่มมากขึ้นทุกที ตั้งแต่นางอินทิดา คานธี ของอินเดีย ปัจจุบันนี้ก็มีนางคอรากลอส อาคีโน แห่งฟิลิปปินส์ มากาเร็ต แทตเชอร์ นางสิงห์เหล็กจากอังกฤษ ในศรีลังกา ปากีสถาน นิคารากัว สวีเดน และบางรัฐในรัสเซีย แม้แต่พรรคสังคมนิยมในญี่ปุ่น ก็ล้วนแล้วแต่มีผู้นำเป็นผู้หญิง อันเป็นเครื่องแสดงว่าผู้หญิงได้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นอย่างน่าสังเกต

ประการที่สอง : ความสนใจในเรื่องการเพิ่มบทบาทของผู้หญิงในกิจการงานด้านสังคมมีมากขึ้นทุกที ปัจจุบันนี้เป็นที่รับรู้กันทั่วไปว่า วันที่ ๘ มีนาคม เป็นวันสตรีสากล ที่เน้นคำขวัญว่า "สตรี เสมอภาค สร้างสรรค์"

เพียงแต่ประสบการณ์ส่วนตัวของผู้บรรยายเอง สามารถช่วยให้มองเห็นว่า ความสนใจในเรื่องสตรีมีเพิ่มมากขึ้นทุกที เพราะเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ทั้งเดือน ผู้บรรยายได้เดินทางไปร่วมงานในประเทศเยอรมันที่จัดรณรงค์เรื่อง "บทบาทของผู้หญิงไทยในงานพัฒนา" เมื่อกลางเดือนพฤษภาคมก็ได้เดินทางไปประชุมระดับนานาชาติที่ประเทศฟิลิปปินส์ที่สนใจว่า "ผู้หญิงจะใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพสตรีได้อย่างไร" และเมื่อราวเดือนมิถุนายน ก็ได้มีการประชุมเสวนาราย

งานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานสตรีภาคเศรษฐกิจนอกระบบของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ในระดับประเทศ เรามีคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี ซึ่งทำหน้าที่วางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ๒๐ ปี พร้อมไปกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตัวอย่างที่ยกมายืนยันนี้ เพียงเพื่อจะแสดงหลักฐานให้เห็นว่า การที่จะพูดเรื่องบทบาทสตรีนั้นเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับกาลเวลาจริงๆ

สำหรับเนื้อหาบรรยายนั้น จะถือตามหลักภาษิตจีนที่ว่า "หากจะยิงธนูให้ไปข้างหน้าไกลๆ (ในอนาคต) เราจะต้องนำธนูมาข้างหลังให้มากๆ (อดีต) ต้องถือคันธนูให้มั่นคง (ปัจจุบัน) และต้องเพ่งมองไปยังเป้าหมาย (อนาคต)" ฉะนั้น ในที่นี้เราจะกล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวและในชุมชนเท่าที่เคยเป็นมาในอดีต กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน และแนวโน้มที่จะมีต่อไปในอนาคตและจะได้ทำการวิเคราะห์ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ยังเป็นอุปสรรคกีดขวางพัฒนาการไม่ให้ผู้หญิงได้แสดงบทบาทได้อย่างเต็มที่*

๒. บทบาทของสตรีในครอบครัว

ผู้หญิงกับครอบครัวเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออกอยู่แล้ว เพราะเวลาพูดถึง "ผู้หญิง" บทบาทแรกๆ ที่เรานึกถึงก็คือ "การเป็นแม่กับเมีย" ซึ่งเป็นบทที่เล่นอยู่ภายในครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นโลกของผู้หญิงโดยตรง

บทบาทของผู้หญิงในครอบครัวมีอยู่เกือบทุกด้าน จนอาจกล่าวได้ว่าผู้หญิงเป็นรัฐมนตรีประจำกระทรวงเกือบทุกกระทรวงในบ้าน ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย การศึกษา สาธารณสุข พาณิชยกรรม ฯลฯ

ที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ บทบาทของกระทรวงการคลัง เรื่องการควบคุมการเงินการทอง เรื่องปากท้องของสมาชิกภายในครอบครัวนั้นเป็นบทบาทหน้าที่

* สำหรับข้อมูลที่จะใช้อ้างอิงนี้ ส่วนใหญ่มาจากรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "บทบาทของสตรีไทยในการพัฒนาประเทศ" จัดโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ๗ กันยายน ๒๕๓๑ จากนี้ไปจะอ้างสั้นๆ ว่า "บทบาทฯ"

ของผู้หญิงโดยตรง ผู้บรรยายเคยมีประสบการณ์การศึกษาและพัฒนาในรูปของธนาคารข้าว กิจกรรมที่สมาชิกจะเอาข้าวมารวมกันเพื่อแก้ปัญหาการขาดข้าวกิน ส่วนใหญ่สมาชิกธนาคารข้าวจะเป็นผู้ชาย แต่เมื่อได้เรียงชั่งตามข้อเท็จจริงว่าในบ้านนั้นใครเป็นคนแรกที่รู้ว่า "ข้าวขาดหม้อ" แล้ว ปรากฏว่าเป็นผู้หญิงเพราะเป็นผู้ดวงข้าวสารไปหุงต้ม และเมื่อข้าวสารขาดหม้อ ก็เป็นผู้หญิงที่ต้องดิ้นรนออกไปหาгүйိးมา

ในสังคมระดับกว้าง บางที่ยังมีความเชื่อผิดๆ ว่า "ผู้ชายเท่านั้นที่เป็นหลักเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัว" ส่วนผู้หญิงนั้นเป็นเพียงผู้ใช้จ่าย ความคิดแบบนี้เป็นความคิดที่เรานำมาจากต่างประเทศ เช่น ยุโรป หรือญี่ปุ่น แต่ในกรณีของเมืองไทยนั้น ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา มาจนถึงรัตนโกสินทร์นี้ ผู้หญิงต้องหาเลี้ยงครอบครัวเคียงบ่าเคียงไหล่ร่วมกับผู้ชายมาตลอด ผู้หญิงไทยที่จะโชคดีแบบคุณหญิงอลิสสา แห่งม่อนผาหลวง (จากละครทีวีเรื่อง "เชลยศักดิ์") นั้น มีอยู่ไม่กี่คน

รายงานวิจัยของ อ. เบญจจา จิรภัทรพิมล* ได้ตอกย้ำยืนยันว่า ยิ่งในครอบครัวที่มีฐานะยากจนนั้น รายได้จากการทำงานของสมาชิกสตรีในครอบครัวยังเป็นส่วนสำคัญในเรื่องความอยู่รอดและปากท้องของครอบครัว

จากประวัติศาสตร์อันยาวนานที่หล่อหลอมหญิงไทยให้รับผิดชอบด้านปากท้องของครอบครัว (ในอดีตผู้ชายต้องไปเข้าเกณฑ์เป็นแรงงานของหลวง หรือต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร หรือไปบวชเป็นพระ ก็เหลือแต่แม่บ้านที่ต้องหาเลี้ยงลูก) ทำให้เกิดปรากฏการณ์ว่า เวลาเด็กสาวๆ จากชนบทมาหางานทำในกรุงเทพฯ หรือตามเมืองใหญ่ เด็กผู้หญิงจะเป็นฝ่ายที่ส่งเงินกลับบ้านมากกว่าเด็กผู้ชาย รายงานวิจัยของ อ.อมรา พงศาพิชญ์** ยืนยันว่า ผู้หญิงถึง ๘๕% ที่มาทำงานรับจ้างเหมาได้นำเงินไปใช้จ่ายในครอบครัว แม้แต่การสำรวจรายได้ของหญิงบริการส่วนใหญ่ ก็พบว่า

เป็นการช่วยเหลือคนอื่นๆ ในครอบครัว เช่น ส่งน้องเรียนหนังสือ ซื้อนมให้ลูก ซื้อที่นา ปลูกบ้านให้พ่อแม่ เป็นต้น

ส่วนเด็กผู้ชายนั้น จะรับผิดชอบต่อครอบครัวน้อยกว่าเด็กผู้หญิงโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้เพราะผู้ชายมีค่าใช้จ่ายส่วนตัวมาก รายได้ส่วนใหญ่จึงถูกนำไป "ลงขวด" (กินเหล้า) "ลงซอง" (สูบบุหรี่) และ "ลงอย่าง" (เที่ยวผู้หญิง) และผู้ชายถูกฝึกให้มีความรับผิดชอบน้อย ดังนั้น พวกเราผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบด้านการให้การศึกษาอบรมแก่ลูกชาย พี่ชาย น้องชาย จึงต้องเน้นเด็กผู้ชายให้หัดมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวให้มากขึ้น

คุณไพโรจน์ สุจินดา*** จึงได้เสนอว่า การพัฒนาชนบทนั้นต้องทำให้ครบวงจร คือ "ถ้าจะพัฒนาคนในชนบท จะต้องมุ่งที่แม่ ต้องแก้ที่พ่อ และต้องก่อกู้ลูก" จึงจะได้ผล จากนโยบายนี้จะเห็นว่า แม่บ้านเป็นทัพหน้าที่เดียวของการพัฒนา

** อมรา พงศาพิชญ์ รายงานการวิจัยเรื่อง "ผู้หญิงกับงานรับเหมาในประเทศไทย" โครงการสตรีศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*** กองประสานงานพัฒนาชนบท สภาพัฒน์ฯ อ่างโน บทบาทหน้า ๒๒

* เบญจจา จิรภัทรพิมล "การทำงานของผู้หญิงในตลาดแรงงานนอกระบบในเมืองเชียงใหม่" รายงานการวิจัยเสนอต่อ Thai studies Project, York University and Women in Development Consortium in Thailand.

สำหรับในเรื่องการตัดสินใจนั้น ในระดับครอบครัว จะพบว่าผู้หญิงเป็นผู้ตัดสินใจเป็นส่วนใหญ่ เช่นในเรื่องการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ตรงนี้ก็เป็จุดสำคัญเช่นกัน เพราะหากรัฐมนตรีกระทรวงการคลังภายในบ้านไม่มีนิสัยประหยัดมัธยัสถ์ ปล่อยให้รายจ่ายสูงกว่ารายได้แล้ว บ้านนั้นก็ต้องขาดดุลอย่างแน่นอน การออมทรัพย์ของผู้หญิงตั้งแต่ระดับครอบครัว จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญไปจนถึงการออมระดับประเทศเลยทีเดียว

และทุกวันนี้ หากเราสังเกตดูรายการโฆษณาสินค้าทุกอย่างในโทรทัศน์ เราก็จะพบว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มผู้หญิงทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นสบู่ แชมพูสระผม ยาสีฟัน หม้อหุงข้าว ผ้าอนามัย ไปจนถึงครีมลอกผิวฝ้า ทั้งนี้ก็เพราะสินค้าเหล่านี้รู้ว่าใครเป็นคนคุมกระเป๋าเงินเอาไว้ ดังนั้น หากใจคอผู้หญิงไม่หนักแน่นมั่นคง ไม่รู้จักใช้จ่ายอย่างพอประมาณ กระเป๋าของครอบครัวก็คงจะฉีกขาดได้โดยง่าย

๓. บทบาทของผู้หญิงในชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของผู้หญิงในชุมชนหมู่บ้านของไทยในอดีต โดยเฉพาะในชนบท จะพบว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญอยู่ในหลายๆ เรื่อง เช่น การเป็นหมอตำแย ซึ่งนอกจากจะช่วยทำคลอดแล้ว ยังเป็นผู้ดูแลด้านสุขภาพอนามัยของแม่และเด็กอีกด้วย สำหรับ

ทางภาคเหนือจะมีผู้หญิงที่เป็นผู้อาวุโสและเป็นต้นตระกูลที่เรียกว่า “เก่าผี” ซึ่งเป็นที่รักเคารพและเชื่อฟังของบรรดาลูกหลาน ในภาคอีสาน ก็มีผู้หญิงที่ทำหน้าที่รักษาพยาบาลที่เรียกกันว่า “ผีฟานางเทียม” เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้หญิงในบทบาทที่กล่าวถึงมาแล้วนี้ มักจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมล้ำเลิศ มีน้ำใจดีงาม เสียสละต่อชุมชน รวมทั้งได้รับการยอมรับและความเคารพเชื่อฟังจากทุกคนในชุมชน เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันนี้เมื่อสังคมมีความทันสมัยขึ้น มีโรงพยาบาลมีตลาดเข้ามาแทนที่ บทบาทของผู้หญิงที่เคยมีต่อชุมชนก็ค่อยๆ ลดน้อยถอยลงไป แต่ก็ยังเป็นที่น่าสงสัยว่าของใหม่ที่มาแทนของเก่านั้นจะดีเท่าของเก่าหรือเปล่า โดยเฉพาะในเรื่องน้ำใจนี้

สำหรับยุคสมัยปัจจุบัน เราจะพิจารณาบทบาทของผู้หญิงต่อชุมชนใน ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ

- ๑) พิจารณาผู้หญิงในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน
- ๒) พิจารณาผู้หญิงในฐานะผู้นำของชุมชน

สำหรับบทบาทของผู้หญิงในการมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ของชุมชนนั้น จากการศึกษพบว่า ผู้หญิงยังมีส่วนร่วมในงานของชุมชนน้อยอยู่ (ทั้งในงานของภาครัฐบาลและภาคเอกชน) ทั้งนี้เพราะกิจกรรมของผู้หญิงจะจำกัดขีดวงอยู่แต่ในเรื่องของครอบครัว อย่างมากที่สุด เวลาชุมชนมีการจัดงานปอย หรือ งานบุญ ผู้หญิงก็มีบทบาทเพียงแค่ช่วยประกอบอาหารจัดดอกไม้ร่วมบริจาคทรัพย์ แต่การเข้าร่วมในระดับของการตัดสินใจในเรื่องของหมู่บ้านยังมีอยู่จำกัด

แม้แต่เรื่องาร่วมกันทำมาหากินในระดับชุมชน เช่น การก่อตั้งรวมกลุ่มแม่บ้าน ก็ยังมีข้อน่าสังเกตว่ากิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านนั้นจะอยู่ในระดับครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเลี้ยงไหม การปลูกพืชผัก การถนอมอาหาร เป็นต้น (อ้างจากบทบาทฯ หน้า ๒๑) สำหรับกิจกรรมที่ต้องออกไปประกอบนอกครอบครัว เช่น การบำรุงดิน การป้องกันศัตรูพืช การส่งเสริมรายได้ด้วยการเลี้ยงผึ้ง การใช้ปุ๋ย ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์

พืชใหม่ๆ กิจกรรมด้านการเกษตรแบบนี้ ผู้หญิงจะให้ความสนใจน้อยมาก (มีผู้หญิงสนใจเพียง ๑๐-๓๐% เท่านั้น อ้างจากบทบาท หน้า ๓๔)

ในเรื่องการตัดสินใจทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน ในการเลือกผู้นำระดับต่างๆ ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน ส.จ. ส.ต. ส.ส. เป็นที่น่าสังเกตว่า เสียงของผู้หญิงจะเป็นเสียงที่เป็นเงาของผู้ชายในบ้าน กล่าวคือ ผู้หญิงจะไม่ได้ออกเสียงด้วยความคิดของตัวเอง แต่จะเป็นเสียงสะท้อนตามบิดา สามี พี่ชาย หรือน้องชายเท่านั้น

หากเราวิเคราะห์ดูว่า เหตุใดบทบาทของผู้หญิงในการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน จึงมีอยู่อย่างจำกัด สาเหตุนั้นก็อาจจะสืบเนื่องมาจาก ๒ ปัจจัย

ปัจจัยแรก ก็เนื่องมาจากตัวของผู้หญิงเอง เช่น ภาระผูกมัดด้านงานบ้าน ทำให้ผู้หญิงออกไปมีบทบาทข้างนอกได้น้อย หรืออาจจะเนื่องจากการขาดความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน เพราะมีความคิดว่า “เรื่องนอกบ้านเป็นเรื่องของผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงไม่เกี่ยว”

ปัจจัยที่สอง ก็คือ สิ่งแวดล้อมหรือเงื่อนไขจากภายนอก ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่วางแผนงานพัฒนาไม่ได้มีที่ว่างในความคิดเหลือไว้สำหรับผู้หญิง เวลาคิดถึงงานพัฒนาหรือการรวมกลุ่มก็คิดถึงแต่ผู้ชายเท่านั้น และบ่อยครั้งทำให้มีการพัฒนาที่ผิดบทบาทของหญิงชายในชนบท เช่น เรื่องการขยายพันธุ์เมล็ดพืช ซึ่งตามปกติแล้วเป็นงานของผู้หญิง แต่กรมวิชาเกษตรจะจัดอบรมให้แต่ผู้ชาย (ดูจากบทบาท หน้า ๒๔) หรือบางครั้งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจัดอบรมธุรกิจขนาดย่อมให้ระบบบัญชี ปรากฏว่ามีผู้หญิงมาสมัครเพียง ๒๐% เหตุผลเพราะมีภาระครอบครัว (ดูจากบทบาท หน้า ๕๓) เงื่อนไขแวดล้อมดังกล่าวนี้ทำให้สตรีขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของตนเอง

อุปสรรคทั้ง ๒ อย่างนี้ การมารวมกลุ่มกันแบบสหกรณ์อาจจะใช้เป็นสนามทดลอง เพื่อลองแก้ไขปัญหาของผู้หญิงดูบ้าง

สำหรับการเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้นำ

เช่น เป็นผู้นำในด้านการบริหาร การปกครองหมู่บ้าน ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ส.จ. ส.ส. ฯลฯ ในอดีตนั้นก็ยังมีเงื่อนไขปิดกั้นโอกาสของผู้หญิงอยู่ เพราะกฎหมายไม่อนุญาต จนกระทั่งมีกลุ่มผู้หญิงที่ได้เรียกร้องสิทธิที่เสมอภาคกันระหว่างหญิงกับชาย จนมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายอนุญาตให้ผู้หญิงเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันได้ในปี ๒๕๒๕ (แต่ระดับปลัดอำเภอยังไม่อนุญาต) นับตั้งแต่วันนั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลาเกือบ ๑๐ ปี จำนวนของผู้ใหญ่บ้านและกำนันหญิงได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ มีกำนัน ๑๖ คน (คิดเป็น ๐.๓%) มีผู้ใหญ่บ้าน ๒๒๘ คน (คิดเป็น ๐.๔%) โดยที่ทางกรมพัฒนาชุมชนได้วางเป้าหมายเอาไว้ว่าในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ อยากจะให้ผู้นำหมู่บ้านเป็นสตรีสัก ๒๐% หรือหนึ่งในห้าคน

แม้ว่าจำนวนผู้ใหญ่บ้านและกำนันที่เป็นหญิงจะดูน้อยในแง่ปริมาณ แต่ก็มากอย่างยิ่งในแง่คุณภาพ ทั้งนี้เพราะกำนันและผู้ใหญ่บ้านสตรีสามารถพิสูจน์ตนเองว่ามีผลงานดีเด่นจนได้เป็นกำนันดีเด่นและผู้ใหญ่บ้านดีเด่นหลายคน

จากงานวิจัยของ ดร.อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และ ดร.ภัสสร ลิ้มมานนท์ ที่ทำการสัมภาษณ์ปลัดอำเภอชายถึงผลการปฏิบัติงานของกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านหญิง ปรากฏว่า ๕๘% เห็นว่าผู้หญิงมีความสามารถในการปฏิบัติงานเท่ากับชาย และในแง่การเป็นผู้นำพัฒนาหมู่บ้านนั้น ๗๒% คิดว่ามีความสามารถเท่าๆ กัน นอกจากนั้นยังมีคุณลักษณะดีเด่นพิเศษคือ ผู้หญิงจะเก่งในด้านการประสานงาน จัดทำโครงการ หรือการวางแผน ซึ่งคงพัฒนามาจากความสามารถในการจัดการงานบ้าน ซึ่งเป็นงานจุกจิก ต้องการการวางแผนอย่างดี จึงจะดำเนินการให้เรียบร้อยได้ ปัจจุบันสตรีเริ่มมีบทบาทสำคัญในการบริหารในระดับที่สูงกว่าครอบครัวแล้ว เช่น “คุ้ม” หรือ “ปึก” ที่มีสตรีเป็นหัวหน้า จะมีการรวมตัวการร่วมมือปรึกษาหารือกันอย่างพร้อมเพรียง ตรงเวลากว่าคุ้มที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้า (บทบาท หน้า ๒๒)

ดังนั้น จึงขอให้ผู้หญิงเราที่ยังขาดความมั่นใจว่าตัวเองจะสามารถทำงานบริหารได้ดีหรือไม่ เมื่อต้อง

ออกไปนอกบ้านเกิดความมั่นใจได้จากข้อเท็จจริงที่กล่าวมา ขอให้มั่นใจว่า "ไม่มีอะไรที่ผู้หญิงเราจะทำไม่ได้ นอกเสียจากจะยังไม่ได้ทำเท่านั้นเอง"

หลักฐานยืนยันความสามารถและบทบาทในฐานะของผู้หญิงที่มีต่อชุมชนนั้น สามารถดูรายละเอียดได้จากคำบรรยายของ กำนันมลเชียร เฟิงวงษ์ กำนันดีเด่นจากตำบลชาว อ.เขกา จ.หนองคาย (บทบาทฯ หน้า ๖-๑๓) ที่แสดงให้เห็นว่า ท่านสามารถทำหน้าที่ทุกอย่างของกำนันไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง ด้านการป้องกัน(ตั้งหอกระจายข่าว) ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านงานพัฒนา แม้แต่วิธีการปราบปรามผู้ร้าย ก็ใช้จิตวิทยาแทนความรุนแรง นอกจากนี้ ยังปฏิบัติตัวอย่างดีงามไม่กินเหล้าเมายา ทำให้เป็นบทสอนสำหรับผู้ปกครองชาย และเป็นแรงบันดาลใจให้กลุ่มยุวสตรีในหมู่บ้านทำตามโดยถือเอาท่านเป็นแบบ อย่างที่ดี

๔. บทบาทของผู้หญิงในสหกรณ์

สำหรับแนวทางหลักในการพัฒนาชนบทให้บรรลุเป้าหมายนั้น ประกอบด้วย (๑) การเกษตรแบบผสมผสาน อันได้แก่การเกษตรแบบหลายๆ อย่างที่เกื้อกูลกันและมีเป้าหมายเพื่อการกินใช้ก่อนเหลือจึงขาย (๒) เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับระดับการดำรงชีวิตของชาวบ้าน (๓) นิเวศวิทยา เนื่องจากสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ พื้นดิน แหล่งน้ำ ภูเขา เป็นหัวใจของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และในเรื่องนี้ผู้หญิงจะมีบทบาทสูงมาก เช่น เรื่องแหล่งน้ำ ผู้หญิงมีบทบาทเป็นฝ่ายที่ดูแลโดยตรง เพราะมีหน้าที่จัดหาน้ำไว้ใช้ในครอบครัว (๔) การรวมกลุ่มและสหกรณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เรากำลังจะพูดถึง

ก่อนอื่น เราต้องมีความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายของการมารวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ว่า เรามาเป็นสมาชิกสหกรณ์ เพื่อฝึกฝนนิสัยในการออมทรัพย์ร่วมกัน และเพื่อช่วยเหลือกันและกัน ไม่ใช่เพื่อหวังกูดึงเงินอย่างที่เข้าใจกัน จากประสบการณ์ของผู้เขียนเวลาไปเยี่ยมกลุ่มสหกรณ์ต่างๆ ที่ได้ทราบว่ามีจำนวน

สมาชิกสหกรณ์จะมีผู้หญิงอยู่ครึ่งหนึ่ง แต่เวลาดูจำนวนกรรมการแล้ว จะมีผู้หญิงอยู่น้อยมาก ผู้เขียนก็ตั้งคำถามแรกไว้ในใจว่า เป็นเพราะอะไรที่ผู้หญิงไม่กล้าเป็นคณะกรรมการ แต่เมื่อมองดูต่อไปก็จะสังเกตเห็นว่า สำหรับผู้หญิงที่เป็นกรรมการนั้นมักจะอยู่ในตำแหน่งสำคัญที่สุด โดยเฉพาะตำแหน่ง "เหรัญญิก" ผู้เขียนก็เกิดปัญหาในใจข้อที่สองว่า "เป็นเพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น"

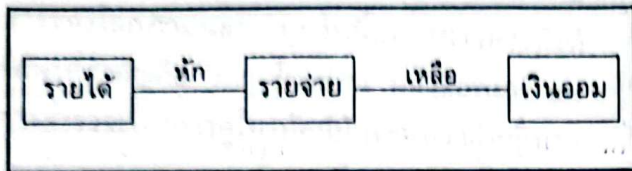
ในที่นี้จะพยายามตอบคำถามที่สองเสียก่อนว่าทำไมผู้หญิงจึงได้รับตำแหน่งเกี่ยวกับ "เหรัญญิก" หากเราจะใช้แนวคิดปรัชญา "หยิน/หยาง" แบบจีนที่เชื่อว่าหญิงและชายเป็นสัญลักษณ์ของคุณสมบัติคนละอย่างที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เช่น ผู้ชายชอบก่อ ผู้หญิงชอบสาน ผู้ชายเป็นแหผู้หญิงเป็นช่อง ผู้ชายเป็นผู้หาเงินมา ส่วนผู้หญิงก็เป็นผู้เก็บรักษาประหยัดมัธยัสถ์*

จากคุณสมบัติข้างต้น ทำให้ผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์แทนความประหยัด ความละเอียดรอบคอบ ความซื่อสัตย์ ดังคำยืนยันของ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ที่ว่าเมื่อกลุ่มผู้หญิงทำธุรกิจแล้วแม้จะขาดทุน แต่สตรีจะมีคุณสมบัติที่น่ารักคือ มีความพยายามจะชดเชยนี้โดยไม่บิดพลิ้ว คุณค่าของผู้หญิงที่มีดังกล่าวนั้น กล่าวอย่างแท้จริงแล้วก็คือ "ความงามอย่างมีคุณค่าของผู้หญิง" ที่ผู้หญิงควรภาคภูมิใจและควรจะรักษาคุณค่าอันนี้ไว้ (สำหรับกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นสตรี ก็ยิ่งสมควรจะรักษาคุณค่าอันนี้ไว้เพราะเป็นประโยชน์สำหรับสหกรณ์อย่างยิ่ง) ในประเพณีโบราณของไทยได้เคยอบรมสั่งสอนผู้หญิงให้รักษาคุณค่าในการอดออม ประหยัด มัธยัสถ์ ดังคำสอนที่ว่า "อย่าทำตัวเป็นแม่กระซังกันรั้ว" ซึ่งปัจจุบันนี้ "แม่หญิงรุ่นใหม่ของไทย" (สาววัยรุ่น) มักจะลืมนั่นกันไปแล้ว

การรักษาคุณค่าเกี่ยวกับการอดออมประหยัดมัธยัสถ์นั้น จะทำได้อย่างไร เราลองมาทบทวนหลักคณิตศาสตร์ง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันกันดูสักเล็กน้อย

* สนใจดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้จาก กาญจนา แก้วเทพ "พลังอันสร้างสรรค์ของสตรี" วารสารสังคมพัฒนา ฉบับที่ ๒-๓/๒๕๓๐ (สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา) หน้า ๑๘-๒๔

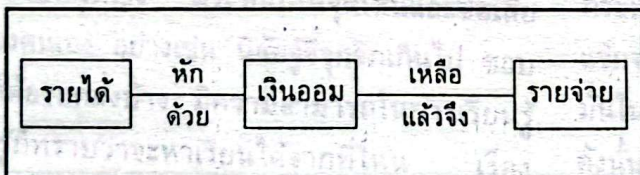
ตามปกติเรามีหลักในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันดังนี้

เราคิดว่าเมื่อรายได้จำนวนหนึ่ง เราก็หักแบ่งใช้จ่ายไปส่วนหนึ่ง แล้วที่เหลือก็จะเป็นการออม แต่ในสภาพความเป็นจริงในขณะที่รายได้ของเรามักจะคงที่ (หรือถ้าเป็นชานา เกษตรกร บางปีรายได้อาจจะลดลงไปเลยถ้าเจอกับภัยธรรมชาติ หรือราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ) ส่วนรายจ่ายนั้นมักจะเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งเนื่องมาจากเรื่องเงินเฟ้อ และเนื่องมาจากการถูกโฆษณาให้ซื้อของใช้ฟุ่มเฟือยอยู่ตลอดเวลา ในความจริงรายจ่ายจึงมักจะเกินรายได้ และมีผลลัพธ์ออกมาเป็นหนี้สิน

ดังนั้น เราจึงแก้ไขสูตรสมการที่มีอยู่ข้างบนนี้เสียใหม่ให้เป็นอย่างนี้

กล่าวคือ หลังจากที่มีรายได้แล้ว เราต้องหักเงินส่วนหนึ่งสำหรับการออมเอาไว้เลย เช่น การมาร่วมกลุ่มกันออมทรัพย์ประจำเดือน ส่วนที่เหลือแล้วจึงจะใช้จ่าย ตัวอย่างสำหรับกลุ่มแม่บ้านก็เช่นการเลี้ยงหมู เมื่อแม่บ้านเก็บผักจากสวนไปขายที่ตลาด ขายเสร็จแล้วก็ต้องหักเงินส่วนหนึ่งซื้ออาหารหมูเอาไว้เลย ซึ่งเท่ากับเป็นการบังคับออมเอาไว้ เงินที่เหลือจากการออมจึงค่อยใช้จ่ายนี้ ก็เป็นอุบายทางอ้อมที่จะ

การพัฒนาต้องมาจากประชาชน

หยุดมรัยัสต์ เมื่อมีเงินออมทรัพย์หรือมีหมูอยู่ในเล้า หากเกิดมีความจำเป็นต้องใช้เงิน ก็ไม่จำเป็นต้องไปกู้ยืมผู้อื่นให้เป็นหนี้เป็นสิน ในเรื่องการออมทรัพย์ด้วยวิธีต่างๆ นี้ ผู้หญิงเราควรจะเป็นผู้ริเริ่มเป็นแบบอย่างและเป็นต้นขบวนให้แก่ผู้ชาย (ซึ่งตามปกติมีรายจ่ายพิเศษต่างๆ มากมายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น)

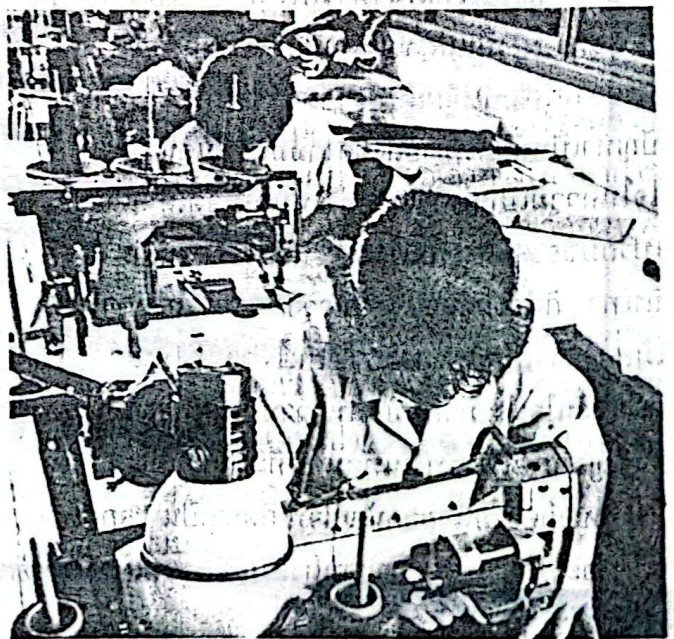
๕. สตรีจะต้องแก้ไขอะไรบ้างเพื่อแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม

ดังได้กล่าวมาข้างต้นบ้างแล้วว่า อุปสรรคที่ขวางกั้นมิให้ผู้หญิงเราได้แสดงความสามารถอย่างสมบทบาทต่างๆ ทั้งภายในครอบครัว ต่อชุมชน และต่อสหกรณ์นั้น มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

.....

ปัญหาต่างๆ ในสังคมทุกวันนี้
เกิดขึ้นเพราะโลกเรา
เป็นผู้ชายมากเกินไป
เราควรทำให้โลกนี้
เกิดความสมดุลด้วยการ
ทำให้โลกเป็นผู้หญิงให้มากขึ้น

.....

๑) อุปสรรคที่เกิดมาจากตัวของผู้หญิงเอง
เราลองมาสำรวจดูว่า ปัจจุบันนี้ผู้หญิงไทยเรายังมีข้อ
บกพร่องที่ต้องปรับปรุงอะไรบ้าง

- ด้านการศึกษา การแสวงหาความรู้
การติดตามข่าวสาร การเข้าร่วมรับการอบรม สาเหตุ
สำคัญที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถจะแสดงบทบาทของตน
ได้อย่างเต็มภาคภูมิก็เพราะขาดการศึกษา การติดตาม
ข่าวสารของโลกภายนอก ทุกวันนี้แหล่งข่าวสารที่ให้
การศึกษาที่สำคัญคือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แต่
จากการสำรวจเรื่องการดูโทรทัศน์มักจะพบว่าผู้หญิงเรา
ชอบดูแต่รายการละครเท่านั้น แต่ไม่ชอบดูรายการข่าว
เลย ฉะนั้น แม้เราจะเป็นผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกถั่ว
เหลือง ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม แต่เราก็ไม่ได้ติดตามดูว่า
ราคาของสินค้าเกษตรเหล่านี้เป็นอย่างไรในตลาดโลก
ผู้หญิงเราคอยแต่ติดตามว่า คุณนายล้นทมจะฟื้นหรือ
ยังเท่านั้น (ละครฮิตทางทีวีเรื่อง “สุสานคนเป็น”)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้บ่นมาว่า เวลามีการ
จัดอบรมเรื่องการบำรุงดิน การใช้ปุ๋ย การพัฒนาพันธุ์
พืช การเพาะปลูกพืชให้เหมาะสมกับดิน การป้องกัน
ศัตรูพืช มักจะปรากฏว่ามีผู้หญิงสนใจเพียงเล็กน้อย
เนื่องมาจาก ๒ เหตุผล คือ ไม่มีเวลา (ต้องดูแลงานบ้าน)
และไม่มีความสนใจ อุปสรรคดังกล่าวนี้ ผู้หญิงเราต้อง
ปรับปรุงตัวเอง ต้องฝึกนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วย
ตัวเองในรูปแบบต่างๆ

- ความสามารถในการคิดเป็น แก้ปัญ-
หาเป็น เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากเรื่องการศึกษา
หาความรู้ด้วยเช่นกัน ความสามารถในการคิดเป็นแก้
ปัญหาเป็นนั้น หมายถึงมีความมั่นใจในตนเอง ภาคภูมิใจ
ใจในความเป็นผู้หญิง ตระหนักในจุดเด่นและข้อเสีย
เปรียบของตนเอง อย่างเช่น นิสัยจู้จุกจิกเกินไป ชอบ
นินทา ก็ต้องลดลงบ้าง มีความสามารถในการเรียนรู้
เมื่อยังไม่รู้ก็ทราบว่าจะหาเรียนได้จากที่ไหน เรื่อง
ความมั่นใจและภาคภูมิใจในความเป็นผู้หญิงเป็นเรื่องที่
สำคัญมาก เพราะเป็นทัศนคติที่มีต่อตัวเอง ผู้หญิง
ส่วนใหญ่มีความน้อยอกน้อยใจที่เกิดมาเป็น “ลูกผู้หญิง”
จะทำอะไรก็ลำบาก บางคนถึงกับอธิษฐานเกิดมาชาติ
หน้าขอให้เกิดเป็นผู้ชาย เป็นต้น

ลองดูตัวอย่างเรื่อง “การคิดเป็น” ที่เกี่ยวข้องกับ
กับผู้หญิงสักเรื่องหนึ่ง เมื่อ ๓๐-๔๐ ปีก่อน ผู้ชายได้เริ่ม
ขับรถยนต์เป็นก่อนผู้หญิง และเมื่อสิบกว่าปีมานี้ผู้หญิง
เพิ่งเริ่มจะทัดขั้รถกันมากขึ้น เมื่อผู้หญิงเริ่มขับรถใหม่ๆ
นั้น เป็นช่วงที่ผู้ชายได้ขับรถมานานแล้ว และในสายตา
ของผู้ชายมักจะมองว่าผู้หญิงเป็นนักขับรถที่แย่มาก ดัง
ที่เรามักจะได้ยินบ่อยๆ บนท้องถนนว่า “ผู้หญิงขับรถก็
แย่อย่างนี้แหละ” เนื่องจากผู้หญิงเป็น “ผู้มาทีหลัง”
ย่อมเสียเปรียบ แต่ปัจจุบันนี้ เมื่อผู้หญิงมีประสบการณ์
ขับรถมากขึ้น ก็ขับได้ดีและมีความชำนาญมากขึ้นเป็น
ลำดับ เดียวนี้เราจึงได้ยินคำสบประมาทผู้หญิงน้อยลง
นี่ย่อมแสดงว่า ผู้หญิงมีความสามารถในการเรียนรู้
ทุกอย่างเท่ากับผู้ชาย เพียงแต่ขาดโอกาสเท่านั้น

ตัวอย่างเรื่อง que ผู้หญิงต้องคิดให้เป็นอีกอย่างหนึ่ง
ก็คือ มักมีภานิดไทยเปรียบเทียบว่า “ชายเป็นข้างเท้า
หน้า หญิงเป็นข้างเท้าหลัง” ซึ่งแสดงบทบาทที่ชาย
เหนือกว่าหญิง ต้องนำหน้าหญิงอยู่ตลอดเวลา แต่ความ
จริงในประเทศไทยยังมีคำกล่าวที่ว่า หญิงและชาย
เปรียบเสมือนล้อ ๒ ข้างของเกวียน จะไปไหนก็ต้อง
ไปด้วยกัน ต้องเสมอภาคเคียงคู่กันไป ผู้หญิงที่คิดเป็น
ก็จะเลือกได้ว่า คำกล่าวอันไหนจะเหมาะสมในการ
เปรียบเทียบกว่ากัน (และทำไมต้องเปรียบเทียบเท่าทั้ง
๔ ของข้างเป็นหน้า/หลัง แทนที่จะเป็นคู่ชาย/ขวา !)

- การกล้าแสดงออก สาเหตุอีกประการ
หนึ่งที่อธิบายว่าผู้หญิงไม่ค่อยเป็นกรรมการในสหกรณ์
ก็คือ “ขาดความกล้าหาญ ไม่กล้าแสดงออก เวลาอยู่ต่อ
หน้าชุมชน โดยเฉพาะต่อหน้าผู้ชาย” เวลาประชุมร่วม
กันจะเห็นว่าผู้หญิงจะไม่ค่อยกล้าพูดในที่ประชุม จน
กระทั่งเลิกประชุม เข้าไปหลังครัวจึงจะคุยกันออกจอก
แจ้กจอบแจ ลักษณะที่มีความสามารถแต่ขาดความเชื่อ
มั่นในตัวเองนี้ ได้ถูกปลูกฝังมานานแล้วในหมู่ผู้หญิง
ดังนั้น เราต้องมองดู “คลื่นลูกแรกๆ” ของผู้หญิงที่กล้า
แสดงความกล้าหาญ ดังเช่นตัวอย่างของผู้หญิงที่ออก
ไปเป็นผู้นำ อย่างไรก็ตาม สำหรับ “ความกล้าหาญ”
ในที่นี้ เราก็ไม่ได้หมายความว่า การออกไปรบราฆ่า
ฟันกับใคร แต่หมายถึงการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น
ของตัวเอง กล้ายืนหยัดในหลักการของตัวเอง กำหนด

มลิเชียรได้ระบุลักษณะสำคัญของการเป็นหัวหน้าปกครองคนของผู้หญิงว่า "ผู้หญิงเรามีความสามารถหลายด้านเช่นเดียวกับผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นด้านภาวะปัญญา ประณีประนอม ไหวพริบ ความอดทน"

๒) อุปสรรคที่เกิดมาจากเงื่อนไขภายนอก เราได้เห็นมาแล้วในตอนต้นๆ ว่า ก่อนหน้าปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ผู้หญิงไม่สามารถจะเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ เพราะกฎหมายเป็นอุปสรรคขวางกั้น แต่จากการผลักดันต่อสู้ของหลายฝ่าย อุปสรรคนี้จึงได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไป แต่ทว่าปัจจุบันนี้ยังคงมีอุปสรรคบางอย่างหลงเหลืออยู่ หากผู้หญิงจะขยายบทบาทออกไปในชุมชน ไปทำงานในสหกรณ์มากขึ้น เครื่องเหนี่ยวรั้งบางอย่างก็จะมีอยู่ ที่สำคัญประการแรกคือ ครอบครัว และงานบ้าน

- ทางแก้ไขสำหรับงานบ้าน ซึ่งรวมถึงแต่การทำความสะดวก ซักผ้า ทำครัว ดูแลลูก จัดหาความสะดวกสบายให้แก่ทุกคนในทุกบ้าน ในกรณีนี้ การเรียกร้องให้ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้าน โดยยึดหลักว่า "งานหลวงก็ไม่ให้ขาดงานราษฎรก็ไม่ให้เว้น" จะเป็นไปไม่ได้ นอกจากจะต้องมีการชดเชยช่วยเหลือกัน ความคิดใหม่ล่าสุดที่เห็นพ้องกันเกือบจะทั่วโลกคือ ต้องให้พ่อบ้านเข้ามาช่วยเหลือทดแทนในงานบ้านบ้าง กล่าวคือ "ถ้ารักกันจริงก็ต้องช่วยกันล้างชาม" ทุกวันนี้ในสังคมวงกว้างมีการรณรงค์เรื่องให้พ่อเข้ามาช่วยเลี้ยงลูกมากขึ้น ดังจะเห็นตัวอย่างจากโฆษณาต่างๆ ทางโทรทัศน์

สมัยก่อนที่สังคมไทยเป็นครอบครัวใหญ่อยู่กับพร้อมหน้าทั้งปู่ย่าตายาย พี่สาว น้องชาย เรื่องงานบ้านและการดูแลเด็กก็มักจะเฉลี่ยๆ กันออกไป ย่ายายก็จะช่วยดูแลหลานได้ พี่ชายน้องสาวก็ช่วยงานบ้านได้ ปัจจุบันครอบครัวเล็กๆ ที่เหลือแต่พ่อแม่ลูกมักจะลำบากมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ บรรยากาศงานพัฒนาในชนบทหลายแห่ง ได้มีการริเริ่มให้มีการจัดตั้งศูนย์ดูแลเด็กเล็ก บางแห่งก็มีพระภิกษุเข้ามาร่วมให้การช่วยเหลือ ซึ่งนับว่าดีอย่างยิ่ง เพราะเด็กๆ จะได้รับการอบรมทางศีลธรรม เงื่อนไขดังกล่าวจะช่วยปลดเปลื้องภาระของแม่บ้านไปได้บ้าง

และเราก็เชื่อมั่นในความสามารถของผู้หญิงว่าจะจัดการกิจกรรมทั้งในบ้านและนอกบ้านได้อย่างสมดุลตามหลักทางสายกลางของพุทธศาสนา โดยมีความช่วยเหลือจากคนอื่นๆ ในบ้าน

๖. บทสรุป

ในการเพิ่มบทบาทของสตรีโดยเฉพาะต่อชุมชนและต่อสหกรณ์นั้น เราคาดหวังว่า แม้ในระยะแรกอาจจะเริ่มจุดติดขัดบ้าง แต่ก็มั่นใจได้ว่า เมื่อประกายไฟนี้ได้จุดติดแล้ว จะมีความคงทนยาวนานตามคุณค่าที่ผู้หญิงมีอยู่คือ ความเพียรทน สม่่าเสมอต่อเนื่อง และจะเป็นประโยชน์แก่ทุกคน ทั้งนี้จะสังเกตเห็นได้จากบรรดาขบวนการทางสังคมต่างๆ เช่น ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติ ขบวนการรักสันติ (Green Peace) ซึ่งผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในการรักษาสันติภาพ ทั้งต่อธรรมชาติ ทั้งต่อชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงเป็นผู้ให้ชีวิตจึงเห็นคุณค่าของชีวิต เราจึงหวังว่า เมื่อผู้หญิงได้เผยแพร่คุณค่าแบบผู้หญิง (ความเมตตา ความมีสันติ) ให้แผ่กว้างออกไป โลกนี้ก็จะมีความสงบสุข สงครามแบบอ่าวเปอร์เซีย อิรักกับอเมริกาจะมีน้อยลง

ได้มีการยืนยันหลายครั้งว่า เมื่อผู้หญิงมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในสังคม ผลดีที่เกิดขึ้นนั้นมีได้ตกแก่ตัวผู้หญิงเท่านั้น หากแต่มีผลต่อทุกคน โดยเฉพาะบุคคลแวดล้อมข้างเคียง องค์กรยูนิเซฟรายงานว่า เมื่อสตรีมีช่องทางที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้น สตรีจะนำไปใช้ในเรื่องอาหารและความต้องการพื้นฐานของครอบครัว โดยเฉพาะของลูกมากกว่าและแน่นอนกว่ารายได้ของผู้ชาย และเมื่อสตรีมีรายได้เพิ่มมากขึ้น คุณค่าทางโภชนาการของเด็กจะดีขึ้นตามไปด้วย อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก (บทบาทฯ หน้า ๕๔)

เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาต่างๆ ในสังคมทุกวันนี้เกิดขึ้นเพราะโลกเราเป็นผู้ชายมากเกินไป (ถือคุณค่าแบบชายมากเกินไป) เราควรทำให้โลกนี้เกิดความสมดุลด้วยการทำให้โลกเป็นผู้หญิงให้มากขึ้น (ถือคุณค่าแบบหญิง)